

entrevista

Montserrat Abelló i Soler (Tarragona, 1918) és poeta i traductora. De la primera faceta en destaquen els dos primers llibres, *Vida diària* (1963) i *Vida diària, paraules no dites* (1981), i després *Foc a les mans* (1990), *Dins l'esfera del temps* (1998) i *Memòria de tu i de mi* (2006). Com a traductora s'ha especialitzat en poetes anglosaxones, entre les quals destaca Sylvia Plath. També ha traduït a l'anglès textos de Salvador Espriu i Mercè Rodoreda, entre d'altres. I té un paper destacat en els moviments feministes: és autora d'algunes antologies de poesia feta per dones, entre les quals hi ha la imprescindible *Cares a la finestra: vint dones poetes de parla anglesa del segle xx* (1993). Ha estat guardonada amb els premis Jaume Fuster dels Escriptors en Llengua Catalana, el d'Honor de les Lletres Catalanes i el Premi Nacional de Cultura.

Montserrat Abelló, *poesia d'anada i tornada*

ADRIÀ PUJOL > TEXT

CLARA BOFILL > FOTOS

—És possible parlar, en el seu cas, d'exilis en plural?

—De menudes, la meva germana i jo vam seguir el pare a Anglaterra, on l'havien destinat d'agregat naval, perquè era enginyer, expert en submarins. A Londres vam aprendre a llegir pràcticament en anglès. Al cap dels anys, quan vam tornar a Catalunya jo ja cursava la carrera, i es van convocar oposicions

a professors d'anglès a Barcelona. La meva germana i jo vam treure els números u i dos de la promoció. A mi em van donar feina al Centre Salmerón, traslladat des de Madrid de feia poc. És a dir, que amb divuit anys ja impartia classes i havia voltat pel món. Per això, l'any 1936 ja veia que tot seria un desastre, perquè jo era molt bèl·lica i als alumnes els feia arengues republicanes.

I un dia, quan vaig arribar a casa, vaig veure tothom esgarriat, i llavors vaig dir al pare: «Jo vinc amb tu». Tothom es va calmar, perquè la mare no volia que ell marxés sol, ja que l'home era molt de la família. Al cap de mitja hora ja érem al cotxe. En un tres i no res es trencava una família per espai de vint anys. La mare es va quedar a Barcelona amb els meus germans.

La poesia ha de ser la teva veritat, i ha de ser diferent a la dels altres, a la veritat dels altres. Si no es basa en això, no serà mai bona

El pare era republicà, però també era molt catòlic, i l'haurien afusellat. Vam marxar a Marsella i després ell va aconseguir un salconduit de l'Almirallat britànic, per anar a Londres. Llavors va esclatar la II Guerra Mundial i vam haver d'anar-nos-en a Xile. I potser, si jo hagués sabut taquigrafia, una mica més i trobo feina a la BBC, però vam marxar. El meu pare va trobar una feina a Xile. I el meu germà, que era de l'edat dels del Biberó, va passar a França, com el meu futur marit, en Joan. Però no ho van resistir. Quan en Franco va dir allò de «veniu, que no us passarà res», van tornar a Espanya, però va ser posar-hi un peu i penedir-se'n. És quan duen el meu futur marit a León: un infern. Per sort, però, en Joan va poder marxar amb el famós vaixell *Winnipeg*, i va fer el salt a Xile.

A l'exili hi havia els casals catalans, molt més avançats que no pas els castellans. Eren la nostra família. Vam anar a Valparaíso. Al centre català de

Santiago de Xile hi havia en Domènec Guansé, que feia de secretari. Li vaig fer alguns articles, perquè amb la Roser Bru, gran pintora, la dona de Cristià Aiguadé, érem molt amigues. I el meu marit, quan ens vam conèixer, bé, ell no parlava mai de l'Empordà (era de Pals), perquè Xile també era molt bonic i aleshores vivíem al dia. Jo havia deixat un promès a Barcelona, potser de mala manera, però ell era molt possessiu, i vaig pensar que si li escrivia sobre el que feia es posaria nerviós. Vam trencar (riu) i llavors vaig conèixer en Joan. Allí jo *disfrutava* molt, la costa és maca i hi ha bestioles. Hi havia un passeig vora mar, i ens vam fer amics anant-hi amb bicicleta. D'entrada li vaig dir «*oju*, que he trencat amb el *nòvio*: amics i proud», i vet aquí que vam acabar junts.

Després, al cap de vint anys, vam tornar a Barcelona. Són aquelles «llargues vacances», com he dit en més d'una ocasió. Va començar una altra mena d'exili, és clar.

—Per què escriu poesia, i per què tradueix?

—Resulta que jo sempre havia volgut escriure poemes. Ja de petita, quan aprenia una paraula nova, m'agradava el so i no parava de repetir-la, és a dir, en feia poesia. La meva mare sempre m'ho recordava. Era molt petita i corria amunt i avall dient «poma, poma, la poma, poooooma».

De més gran, quan vaig anar a l'escola, m'agradava Machado i altres poetes castellans. I quan vaig escriure els primers poemes em pensava que s'havien de fer amb mètrica i rima. I ho feia, com tothom, però aleshores no em sonava: alguna cosa fallava. Fins que, de sobte, quan va néixer el meu tercer fill a Xile, vaig tenir molta necessitat d'escriure, perquè va ser un cop fortíssim. Quan va sortir, ja vaig veure que aquella criatura tenia alguna cosa. Tothom em mirava i no em deien res. El meu marit no hi queia, o no hi volia caure. I jo vaig anar a veure una doctora, també refugiada, que va tenir por de dir-m'ho i em va enviar a un altre metge. Hi vaig anar sola, per no preocupar en Joan. Quan vaig sentir la paraula «Down» em va resultar completament desconeguda. Era la darrera cosa que m'hauria passat pel cap. A casa presumíem d'intel·ligents, resolíem les coses de manera simple i teníem el cap matemàtic. Sortint de la consulta, el cap em donava voltes. I vaig tenir la necessitat d'escriure. Però no sobre coses concretes, sobre allò del fill, sinó sobre la vida en general. Ho vaig fer tal com rajava, sense constrenyiments, i aleshores sí que em va sonar bé. També vaig tenir la sort que a Joan Oliver, que també era allà, li va agradar. Si una cosa no li agradava, t'ho deia. I em va fer un pròleg molt bonic per al primer llibre, que publicaria molt més tard d'aquests inicis poètics, l'any 1963, a Barcelona.

Després vaig trigar divuit anys a publicar. Perquè quan ensenyava un nou llibre a en Joan, ell em deia: «Sí, està bé, però no arriba a la qualitat del primer!». I jo no em posava gens nerviosa, mai. Ara t'ho dic: jo, de coses, sempre n'he fetes. Vaig acabar la carrera als quaranta-cinc anys, i vaig seguir traduint. I la

“*Quan va néixer el meu tercer fill, a Xile, vaig tenir molta necessitat d'escriure, perquè va ser un cop fortíssim*”

Pessarrodona, que em va fer el pròleg del segon llibre, esmenta aquest buit de divuit anys i per això me'n vaig adonar. També és quan comença el meu activisme com a feminista... o que me'n tractin, vaja. Una editorial va voler publicar-me un llibre que anava d'aquest registre. I el volum va ser saludat com «una nova veu», amb l'edat que ja tenia jo! Més endavant, pensant en coses que havia fet amb la Maria Mercè Marçal, comparant-m'hi, vaig estar tranquil·la: divuit anys sense publicar, i ella, molts anys abans de morir, ja tenia la poesia completa publicada (riu).

És a dir, que jo, de la meua poesia no en presumeixo, però de les traduccions sí. Perquè és una cosa de la qual estic molt segura. De la poesia en tradueixo el ritme, perquè el sento. Conec tan bé les dues llengües que m'és ben fàcil. En Manent, quan tradueix, tot sona a Manent. Jo no, no puc. Fins al punt que si agafes el *Cares a la finestra*, el llibre de les poetes, veuràs que cadascuna és diferent de l'altra. I no és un mèrit: jo ho agafo i sento el so i no em costa res trobar la paraula que s'hi adigui, però sobretot el mateix ritme. Per exemple, un poema d'Anne Sexton, que parla d'una bruixa i diu que vol assemblejar-s'hi. L'original no diu les mateixes paraules, però el sentit, i sobretot el ritme i el so, he procurat que siguin els mateixos. I quan passo poesies catalanes a l'anglès faig el mateix (i aquí la Montserrat ens recita de memòria passatges en ambdues llengües, traduccions d'anada i tornada).

I això de la prosa poètica és una manera de dir que no hi estic d'acord, perquè és fer poesia, però menys decidida. Jo faig poesia, i el fet característic és que demano com vull que es llegeixi. Quan trenquem els poemes, demanem un so i un ritme, i al mateix temps demanem llibertat. De vegades amb una coma no n'hi ha prou, vols una pausa més llarga, i trenques. T'ho recitaré: «No mitiga la puresa del capvespre, / ni el blau fosforescent del mar, / ni els camps, d'un verd tan tendre, / el desig de comunicar-me. / I m'aboco amatent a / escoltar els uns i els altres».

>> *Montserrat Abelló vista pel pintor Benvi Parrilla. Fragment d'un mural situat al carrer Camp d'Urgell de Manresa.*

Jo, de la meua poesia no en presumeixo, però de les traduccions sí. Perquè és una cosa de la qual estic molt segura

Ho veus? Ni prosa poètica ni res. Poesia! La poesia ha de ser la teva veritat, i ha de ser diferent a la dels altres, a la veritat dels altres. Si no es basa en això, no serà mai bona. És així.

—Sovint heu dit que sou feminista perquè us n'han fet.

—Ets feminista perquè —penses—: és lògic que et donin el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, i que en quaranta anys només l'hagin donat a tres dones? Això et fa ser feminista. Quan me'l van donar, vaig dir que em feia vergonya, vergonya aliena. És a dir, que sóc feminista per necessitat. És el mateix que va dir Isabel Clara-Simó quan li van preguntar: «Vostè per què és catalanista?». Va respondre: «Miri, el dia que a mi em tractin igual com a tothom deixaré de ser catalanista per ser simplement el que sóc, catalana». Doncs jo dic el ma-

teix: «El dia que ens tractin com a tothom...». Jo vaig veure la necessitat de treballar sobre el tema tot d'una, quan hi va haver el moviment feminista aquí, i vam fer unes jornades de poesia i vaig traduir moltes poetes de fora. I em vaig adonar que, de dones poetes, aquí no n'hi havia cap de traduïda. Només en Manent n'havia traduïda una.

Em diuen feminista. Quan vaig fer el *Cares a la finestra* va tenir molt d'èxit. Va ser llegit per homes i dones. I em van donar la Creu de Sant Jordi, per la meua poesia, traduccions i feminisme, per Catalunya (riu amplament). Però jo vaig fer-ho perquè no hi havia dones traduïdes i, quan ho eren, sempre n'escollien els poemes carrinclons. És com quan vaig conèixer la Clementina Arderiu. Jo només sabia allò de «Clementina em dic, Clementina em deia». I ho trobava molt *tonto*, perquè

en conjunt està bé, però posar només això... Sort que la Marçal en va fer un aplec on hi ha coses fortíssimes, i és quan sí que la podem copsar.

I recordo que en Triadú em deia: «El que és bo és bo». I jo li rebatia: «D'acord, però qui ho diu, el que és bo?». Clar, perquè una cosa vista des d'una òptica masculina no és el mateix. Ni millor ni pitjor, però és diferent. I un altre exemple. El Parcerisas, que li agradava molt la meua feina, quan en va fer una alabança va posar d'exemple l'únic poema que hi ha en tot el llibre que parla de l'home! Sense cap malícia, però ja ens entenem. Quan les dones ens vam decidir a escriure des dels nostres ulls i cossos de dona, vam millorar molt i ens vam situar a l'alçada o per sobre dels nostres col·legues. Perquè l'home té un ventall molt ample d'experiències de la vida,

Quan les dones ens vam decidir a escriure des dels nostres ulls i cossos de dona vam millorar molt i ens vam situar a l'alçada o per sobre dels nostres col·legues

per entendre'ns, molt més fortes, però sempre és aquella cosa de l'amor i de la guerra. En canvi, en la dona hi entren moltíssims altres matisos. Mira-t'ho: és molt més variat. Jo, que tinc nas, al recull he trobat poetes dones que ho toquen tot. Em vaig adonar que eren, a més, molt més bones quan van deixar de fer mètrica i rima, i feien coses molt més dures, sense concessions, com jo després del naixement del meu fill.

—**Ens explica la connexió empordanesa?**

—Amb el meu marit ens vam conèixer a l'exili, a Valparaíso, i aleshores la força de Pals, quan vam tornar, va fer que jo deixés de pensar en Tarragona. A Tarragona ja no hi vaig tornar mai més. No solament vaig aterrar a Pals, sinó que vaig fer que la meva família també hi aterrés: la germana, les cosines... En

Joan i jo érem molt oberts, i com que Pals era tan bonic, tots hi van anar a petar. La meva germana, que també era a Xile, quan va tornar a Barcelona la va anar a rebre a port un germà del meu marit, i tots cap a Pals!

I la meva connexió amb l'Empordà és amb la terra. Les activitats que li agradava fer al meu home a Pals, jo no les havia fetes mai. I vaig fruir tant! Anàvem a buscar bolets i espàrrecs al Quermany, on teníem una pineda de l'avi del meu marit, l'avi rajoler. I també anàvem a mar. Pensa que no havia arribat el turisme, i que per això vaig trobar un país viu. Un dia vam anar a la Gola del Ter. No dúiem galledes ni res, i vam tornar amb els barrets plens d'angules! (riu). I pel que fa a la gent, ens vam fer amb tothom, sobretot amb gent gran, però cap de famós. Ni l'Ametller, ni en Pla, amb qui tanmateix el pare del meu marit te-

nia negocis, però res més enllà d'això. Per tant, de l'Empordà n'he parlat poc. Perquè he arribat a una conclusió: no més s'escriu sobre allò que has perdut. De les coses que tens, com que les tens, no n'escrius res. En canvi, tinc poemes sobre l'amor, sobre quan el vivia, i sobre la sensualitat, tan present ara fa anys, però de l'Empordà i Pals... és clar, és que ara com ara els tinc sencers. Potser, si de cas, tinc el poema de l'illa Roja:

«Vora l'illa Roja
com Ulisses navegaves
a l'espera d'un retorn impossible.
Ara l'illa ja no hi és.
És un istme que
s'endinsa en el mar.
I del teu somni vençut
sols en quedem
tu i jo a la deriva».

Adrià Pujol és escriptor i antropòleg.

Les dones eren molt més bones quan van deixar de fer mètrica i rima, i feien coses més dures, sense concessions, com jo després del naixement del meu fill